Samenvatting Cursus C.8.3: 'Elementen van Religiefilosofie'

1. Situering, Mensbeeld en Doelstelling

De cursus Elementen van Religiefilosofie vormt het derde onderdeel in een bredere filosofische reeks. In de inleiding wordt de filosofische uitgangspositie gedefinieerd aan de hand van het paulinische mensbeeld: de mens bestaat uit een onstoffelijke geest, een fysisch lichaam en een fijnstoffelijk of subtiel lichaam. Dit fijnstoffelijke lichaam fungeert als de noodzakelijke schakel en middenterm tussen geest en materie.

De centrale stelling van de cursus is dat religie niet gereduceerd mag worden tot een louter psychologisch, sociologisch of cultureel gegeven. Wie de fijnstoffelijke, magische, occulte en sacrale krachtwerkingen ontkent of verwaarloost, miskent het eigenlijke wezen van de religie. Religie stoelt op werkelijkheden en krachten die onherleidbaar zijn tot niet-religie.

2. Epistemologische en Bijbelse Grondslagen

Apocalyptiek en Aretalogie als Fundamenten

De cursus stelt dat iedere authentieke religie staat of valt met twee onafscheidelijke pylonen:

1. *Apocalyptiek*: Het begrip afkomstig van apo-kalupsis (onthulling, openbaring, bloottrekking van wat occult of verborgen is). Apocalyptiek omvat zienersvaardigheid (mantiek), visioenen en zielereizen in de onzichtbare werelden (zoals bij het sjamanisme).

2. *Aretalogie*: Het ter sprake brengen van aretè (superieure kracht, machtsdaden, mirakels of dunameis). Aretalogie toont de feitelijke manifestatie van goddelijke levenskracht in werkelijke machtsdaden.

Samen vormen apocalyptiek en aretalogie het basiskoppel van wijsheid (sofia) en kracht (dunamis), dat elk religieus optreden onderscheidt van profane verschijnselen.

Toetsbaarheid van Religieuze Uitspraken

Met verwijzing naar I.M. Bochenski onderscheidt de cursus vier vormen van verificatie:

Technische verificatie (via een wetenschappelijk instrument).

Fysische verificatie (zintuiglijke waarneming van natuurkundige feiten).

Logische verificatie (consistentie binnen een formeel systeem).

Transempirische verificatie: Religieuze uitspraken over het sacrale of heilige kunnen niet technisch-fysisch of puur formeel-logisch worden getoetst, maar uitsluitend transempirisch.

Het Eeuwig Verbond en het Heidense Geweten
Als Bijbelse grondslag
Voor een algemene religiefilosofie verwijst de cursus naar Jesaja (Is. 24:1-6) en Paulus (Rom. 1–3):
God sluit een eeuwig verbond met alle aardbewoners en alle volkeren.
Ook niet-Bijbelse heidenen beschikken over een godsdienstige en ethische basis; wanneer zij van nature de wet volbrengen, bewijzen zij dat de wet in hun hart geschreven staat en getuigt hun geweten.

Religie als Ongeloof (W.-E. Hocking):
Hocking definieert religie paradoxaal als het onoverwinnelijke ongeloof in de schijnfenomenen van de natuur. Religie is een massieve weigering om zich neer te leggen bij de bedreigingen van de natuur (ziekte, dood, verval) en de zekerheid dat de diepste werkelijkheid in het onzichtbare ligt.

3. Fenomenologie en Typologieën van het Heilige
Fenomenologie der Religie (Husserl, Van der Leeuw, Eliade)
De fenomenologie richt zich op het fenomeen: het heilige dat zich toont (hiërofanie of kratofanie) aan het opmerkzame bewustzijn.

1. G. van der Leeuw: Maakt gebruik van de eidetische reductie om uit een grenzeloze veelheid aan historische verschijnselen het samenvattende begrip of wezen (eidos) te destilleren (zoals het sacrale koningschap).

2. Mircea Eliade: Stelt de tegenstelling heilig versus profaan centraal. Het profane is wisselvallig en zinloos op zichzelf; het krijgt pas zin door een hiërofanie. De archaïsche mens leeft in een cyclische tijd: door middel van de ritus herhaalt hij de voorbeeldige archetypen die "in illo tempore" (in de oertijd) door goden of voorouders gesteld zijn.

3. Critici (M. Meslin): Meslin bekritiseert Eliade omdat hij de menselijke geschiedenis te veel zou reduceren tot een metahistorische invariant en de profane geschiedenis als loutere secularisering of verval ziet.

Psychologische en Seculiere Typen
Rudolf Otto (Das Heilige): Omschrijft de ervaring van het heilige als het mysterium tremendum (huiveringwekkend geheim) en het fascinans/

augustum (aantrekkelijk en verheven). Dit uit zich in de apofatische of negatieve theologie.

Paul Diel & Psychopathologie: Diel analyseert hoe ijdelheid de wortel is van de psychopathologie van de geest:

De nerveuze mens (moralisme/neurose): Aanvaardt de norm of maat, maar schiet tekort en leidt aan schuldgevoelens en ressentiment.

De cynische mens (amoralisme/cynisme): Banaliseert de norm, identificeert zich met zijn ondermaatsheid en verwerpt het ideaal als fictie.

Seculiere Sacraliteit (Luc Ferry - L'Homme-Dieu): In een geseculariseerde maatschappij rest volgens agnosticus Ferry nog uitsluitend het transcendente in de mens zelf: de liefde voor de medemens en de naaste als de enige overgebleven bron van zingeving en opoffering.

4. Archaïsche Religievormen en Inhoudelijke Thema's

De cursus biedt een encyclopedisch overzicht van historische en archaïsche religiefiguren:

1. Dynamisme & Mana:

Geloven in een alomtegenwoordige, vormloze maar effectieve levenskracht (mana, ashé, wakanda, kumo).

2. Animisme & Zielestof (Tylor, Keysser):

Het geloof dat niet alleen mensen, maar ook dieren, planten en anorganische voorwerpen bezield zijn en voorzien van zielestof.

3. Manisme (Vooroudercultus)

Spencer, Soloviev): Eredienst gericht tot de zielen der overledenen (manes), die als beschermers, raadgevers of eponiemen (naamgevers) van het geslacht optreden.

4. Fetisjisme & Naturisme:

Fetisjen zijn voorwerpen geladen met levenskracht. Soloviev bekritiseert de louter materialistische verklaring van de naturisten (Kuhn, Müller): het begrip 'hoger wezen' ontspringt niet aan een houtpaal of de zon, maar aan de oorspronkelijke ervaring van ouderlijke voorzienigheid.

5. Oermonotheïsme (Andrew Lang, Wilhelm Schmidt, Söderblom):

1. Lang en Schmidt toonden aan dat uiterst 'primitieve' volkeren (zoals de pygmeeën of Australische stammen) reeds een geloof in een verheven, alwetend en zedelijk Opperwezen (Alvader/Urheber) kenden.

2. Dit oermonotheïsme is in latere cultuurfasen vaak gegleden naar een deus otiosus (een god op rust) naarmate magische en demonische vooroudercultussen de overhand namen.

6.Polytheïsme & Demonie (W.B. Kristensen):

In het polytheïsme worden godheden gekenmerkt door de harmonie der tegengestelden: zij verenigen zowel heil als onheil, zegen als bedrog in zich (bijv. Hermes als 'goddelijke bedrieger' en 'dief').

De lotsbepalende godheden handelen soeverein en gewetenloos ten opzichte van de menselijke moraal, wat Kristensen typeert als demonie.

7. Natuurreligies:

1. Pyrolatrie (vuureredienst en heilige vuren).
2. Hydrolatrie (waternimfen, ondines).
3. Dendrolatrie (gewijde bossen en waarzeggende bomen).
4. Zoölatrie (dierenverering en verschalking).

Elfen en Natuurgeesten (Hodson, Hole): Fijnstoffelijke wezens (deva's, elementalen) die kosmische en plantaardige processen begeleiden.

8. *Magie en Ritus:* Magie is de veroorzakende hantering van levenskrachten (do ut des: ik geef opdat gij geeft). Dit omvat rituele naaktheid (ritus paganus), erotische vruchtbaarheidsriten (zoals de dema-eredienst) en offermagie.

5. Bijbelse Religiefilosofie, Demonologie en Eschatologie

Bijbels Godsbegrip

In tegenstelling tot heidense godheden die aan de kringloop van opgang en ondergang onderworpen zijn, is de Bijbelse God de veroorzaker van alle bestaan en Schepper uit het niets. God is heilig, transcendent, alomtegenwoordig en bovenal de vriend van het leven (Wijsheid 11). Kwaad wordt door God niet gewild, maar geduld omwille van de vrijheid van het schepsel.

De Sjeol (Onderwereld) en de Uittocht van Jezus

De Sjeol: In het Oude Testament is de Sjeol het dodenrijk in de diepten der aarde, waar de gestorvenen als machteloze schimmen (refaïm) een doods bestaan leiden, afgesneden van Gods levenskracht.

Nederdaling ter Helle: Jezus' verlossingswerk (exodos of uittocht) omvat zijn afdaling in de Sjeol om de gebonden geesten en rechtvaardigen te verkondigen en te bevrijden.

De Elementen van de Wereld (Oudgrieks: Stoicheia tou kosmou): Paulus gebruikt deze term voor de kosmische engelen, heerschappijen en machten die de profane wereld en wettelijke stelsels overheersen. Jezus heeft deze machten door zijn verrijzenis en verheffing aan zich onderworpen.

Vlees versus Geest

Het antropologische en ethische kernpunt bij Paulus is de spanning tussen:

Het Vlees (Sarx): Het van God en de decaloog vervreemde bestaan, gekenmerkt door afgoderij, magie, haat, ontucht en onderwerping aan de demonische wereldmachten (Gen. 6:3).

De Geest (Pneuma): De bovennatuurlijke goddelijke levenskracht die heiligheid, vrede, liefde en de verrijzenis tot het eeuwige leven bewerkt.

Babel versus Pinksteren

Babel: Vertegenwoordigt de menselijke hoogmoed om zonder God een naam te maken, wat door een godsoordeel leidt tot verwarring van talen en verspreiding.

Pinksteren: De uitstorting van de Heilige Geest bewerkt het talenwonder (glossolalie). Dit is de hereniging en herstichting van het eeuwig verbond voor alle volkeren, zonder aanzien des persoons.

Conclusie van de Cursus

De cursus *Elementen van Religiefilosofie* laat zien dat religie een universeel, gestructureerd en veelduidig fenomeen is. Religie weigert de werkelijkheid te beperken tot de materiële of zintuiglijke voorgrond en richt zich op het onzichtbare domein van levenskrachten, openbaring, zingeving en verlossing.